

نقش اعتقاد به مهدویت در امید آفرینی

لیلا مرادی

چکیده: آرمان و امید عنصر اصلی حیات و زندگی و سلول پدید آورنده تاریخ هستند بدون سرمایه امید اثری از زندگی نیست. مهدویت امید آفرینی را به ارمغان دارد و یکی از آثار باور به مهدویت را بلید ایجاد امید و امید آفرینی در منتظران ظهور و افراد باورمند به ظهور منجی در پایان جهان دانست و همچنین نقش امید در زندگی و پویایی انسان در این است که انسان از تلاش خسته نشود و به دنبال ایجاد یک تحول باشد و این نقش را باید مهم دانست این تحقیق بر آن است که نقش مهدویت در امید آفرینی را مشخص کند و با توجه به اندیشه های امام خامنه ای (دام الظله) نقش مهدویت در امید آفرینی را توضیح دهد و نیاز کنونی بشریت به مهدویت را تبیین نماید و اینکه زندگی با اهداف مهدوی و انتظار ظهور امام زمان واقعی و لذت بخش خواهد بود و همچنین بررسی مولفه های امید و آثار امید و انواع امید و راه های رسیدن به امید و امیدواری و همچنین نشانه های ناامیدی را برمی شمارد با توجه به مجموعه یافته ها چنین استنباط می شود که در تفکر مهدویت انتظار را درک کنیم که این باشد که کسی باشیم از وضع موجود ناراحت و برای ایجاد وضع بهتر تلاش کرده باشد و چنین انتظاری را می توانیم نوعی امید و تلاش و خوش بینی تلقی کنیم و همین باعث می شود که ناامید و مأیوس نشویم و سستی و رخوت را از خود دور کنیم نه اینکه دست روی دست بگذاریم و بگوییم اینجا آخر زندگی است و یک نفر خواهد آمد و اوضاع و احوال را درست خواهد کرد پس در زمان انتظار باید امید داشته باشیم پرهیزگاری پیشه کنیم و با تقوا و کوشش در اطاعت خداوند به این عقیده که داریم کمک بخواهیم امت اسلامی به غیر از گروهی اندک از غرب زدگان و روشنفکر نمایان مانند احمد امین مصری بر این مسئله اتفاق دارند که در آخر الزمان شخصی به نام مهدی علیه السلام از فرزندان پیامبر ظهور کرده و زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد امید با خلقت انسان همزاد است و سعی و کوشش را به دنبال دارد هر کاری که انجام می دهیم منتظر هدف از دست آمده از آنیم مثلاً می خواهیم شوق بیدار شدن را داریم همه و همه در هر رشته و کاری به امیدی که انتظارش را دارند دل خوش کرده اند اگر امید به معنای تحقق خواسته ها عملی شدن آرمان های والای بشری و به فعلیت رسیدن تمامی قوه ها باشد کدام نظام ارزشی به صورتی شفاف آنها را به تصویر خواهد کشاند؟ بنابراین نظام و فرهنگ مهدویت رویاهای صادقانه بشر را تعبیر و تفسیر حقیقی می کند و هر چه را که آدمی لیاقت دارد به او می بخشد نظام مهدویت که نتیجه و خلاصه تمام رسالت های انبیا و اوصیای الهی است این نظام برای آسایش و کمال و تعالی بشر برنامه هایی دارد همه منتظر آن هستیم و مهدویت در امید آفرینی نقش مهمی دارد برای منتظران این تحقیق بر آن است که نقش مهدویت در امید آفرینی را مشخص کند و با توجه به اندیشه های امام خامنه ای (دام الظله) نقش مهدویت در امید آفرینی را توضیح دهد هدف از نگارش این مقاله بررسی نقش مهدویت در امید آفرینی است و بررسی آن در اندیشه های امام خامنه ای (دام الظله) می باشد.

کلید واژه: امید، مهدویت، امام خامنه ای، حضرت مهدی (عج)

مقدمه:

مفهوم سه‌نامی: مهدویت، موعودباوری به معنای اعتقاد به یک نجات‌بخش است که در آخرالزمان برای نجات و رهایی انسان‌ها و برقراری صلح و عدالت خواهد آمد.^۱ اعتقاد به منجی، در ادیان و ملل و اقوام مختلف و با آیین‌ها و فرهنگ‌های کاملاً متفاوت وجود دارد و در آنها منجی موعود و نجات‌بخش به اشکال و صور گوناگون و متنوعی مطرح شده است. در میان این گروه‌ها، شیعه به ظهور حضرت مهدی(عج) معتقد است. باور به مهدویت و آموزه‌های ناب آن، اصلی‌ترین عامل اُمید و نشاط در جامعه بشری است و از این رو ما وظیفه داریم که در جهت تعمیق و توسعه این باور به سهم و وسع خویش بکوشیم. یکی از تعاریف و برداشت‌هایی که در عرصه مهدویت مطرح است، اشاره به ماهیت این فرهنگ دارد که مهدویت اُمید آفرین است، ضمن آن که هویت انسان را نیز می‌سازد.

کتاب‌های بسیاری در رابطه با مهدویت نگاشته شده است از جمله آنها میتوان به کتاب مرحوم علامه محمد تقی جعفری اشاره کرد که در آثار خود همچون کتاب شرح نهج البلاغه و یا شرح مثنوی معنوی، معارفی را در خصوص امام مهدی(ع) بیان کرده که در این باره بسیار ارزشمند است، چه آن که مرکز نشر آثار ایشان، تمام مباحث مهدویت علامه را در قالب یک کتاب با عنوان "اُمید" به منتظران اهدا نموده است. جالب این که استاد محمود فرشچیان نیز وقتی با سرپنجه توانای خویش تابلویی در رابطه با مهدویت و امام زمان(عج) به تصویر کشیده، نام آن را اُمید گذاشته است و لذا قطعاً یکی از مولفه‌های مهم تفکر مهدویت و عناصر حیاتی آن همین مقوله کلیدی امید است.

اساساً اُمید در فرهنگ اسلامی جایگاه بسیار ویژه‌ای دارد و خدای متعال نیز در قرآن کریم از همه انسان‌ها و در همه عصرها می‌خواهد که اُمیدوار باشند و آیاتی همچون آیه مبارکه "لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ" در سوره زمر تأکید بر همین قضیه است که هیچ‌گاه نباید از رحمت خدا ناامید شد و به همین خاطر یکی از گناهان کبیره در فرهنگ ما، ناامیدی از رحمت الهی است. در آموزه‌های دینی و کلام اهل بیت(ع) نیز ما داریم که شیطان اگر بخواهد به کسی تیر خلاص بزند، او را از رحمت خدا ناامید می‌سازد و بنابر این متوجه می‌شویم که تمام حرکت‌های مهم و گام‌های اساسی در جهان از روح امید نشأت می‌گیرد؛ امید است که انسان را به تلاش و حرکت وادار می‌دارد و به خصوص در بین نسل جوان، عامل کلیدی نشاط و پویایی به شمار می‌رود. چنانچه اُمید در میان انسان‌ها و بشریت نباشد، هیچ سنگی بر روی سنگ دیگر بنا نخواهد شد، به این جهت که تمام انسان‌ها با امید زنده هستند و امیدوارانه به جلو نگرسته و حرکت می‌کنند. امروزه جوامع غربی نیز برای نجات انسان‌ها از بحران‌های اجتماعی، خواهان تزریق روح امید در جامعه خویش هستند، به طوری که حتی از برخی نویسندگان رمان که بسیار قوی و زبردست هستند، در پی خلق آثاری هستند که کلیت جهت‌دهی آن به سمت رشد امید در

^۱ تونه‌ای، موعود نامه، ص ۷۰۶

بین مردم باشد و فراتر از این در فیلم ها و آثار هنری نیز این مطالبه را از هنرمندان خویش دارند. از این رو متوجه می شویم که تاکید بر امید تنها مختص به دین و آیین ما نیست بلکه برای همه بشریت است و ما در هر کجای جهان باشیم اضطراب به امید داریم، چه آن که انسان بدون امید، مرده ی متحرکی بیش نیست! به خصوص برای جامعه ما که باور امام زمانی دارد، تمام مهدویت و عصاره آن امید است و به تعبیر برخی اساتید، اگر ما کلمه ای مترادف برای معنا و مفهوم مهدویت خواسته باشیم پیدا کنیم، کلمه ای مانند امید بهترین جایگزین است.

امروزه در جهان تحقیقات بسیاری صورت گرفته و اثبات شده که جوامع امیدوار پویاتر هستند، ضمن آن که دانشمندان غربی در آثار خود، نقش کلیسا و مفهوم دعا و نیایش را برای دمیدن روح امید در جامعه مورد تحلیل و بررسی جدی قرار داده اند.

اتفاقاً از آن جایی که امروزه مهدویت مقوله ای بین رشته ای به شمار می رود، بحثی در حوزه روان شناسی مهدویت وجود دارد که مهدویت و انتظار سبب کاهش اضطراب های اجتماعی می شود و در همین خصوص نیز کتاب ارزشمندی با عنوان "روان شناسی انتظار"^۱ به زیور طبع آراسته شده است.

بنابر این ما به خوبی می توانیم روح جامع در معارف مهدویت را در قالب امید به فردای بهتر و روشن تر درک کرده و آن را به جامعه نشان دهیم و بر این حقیقت تاکید کنیم که قطعاً انتظار در کاهش اضطراب های فردی و اجتماعی و فعال و پویاتر کردن جامعه برای رسیدن به فردای بهتر نقش بسزایی دارد.

از سوی دیگر، چنانچه نگاهی دقیق به بیانیه گام دوم انقلاب بیندازیم، درمی یابیم که از جمله مطالبات مهم رهبر فرزانه انقلاب برای پیمودن گام دوم، تاکید بر فرهنگ و آموزه های ناب مهدویت است، چه آن که اساس حرکت و گام نهادن به سوی رشد و تعالی، نیازمند امید به فردایی بهتر است و از این حیث، مهدویت موتور محرکه ای برای گام دوم انقلاب محسوب می شود. پژوهش حاضر بهانه ای است برای بولد کردن نقش مهدویت در امید آفرینی با توجه به اندیشه قرآنی رهبر فرزانه امام خامنه ای دام الظله و در این مقاله به صورت تخصصی به این امر می پردازیم تا روزنه امید در نا امیدشان جامعه بشری شکوفا شود امید است مقاله حاضر بتواند به این هدف و ضرورت به درستی بپردازد.

انتظار و امید به آینده ی اجتماعی روشن و سرشار از عدالت، امنیت و فضیلت که در آن فرصتهای برابری برای رشد و کمال وجود داشته و هر کسی به فراخور تلاش و شایستگی که دارد از امکانات برخوردار باشد، همواره از آرزوهای دیرین بشریت بوده و همه انبیای الهی به تحقق چنین آرزویی بشارت داده اند. این آرزوی بزرگ در اسلام نیز به طور جدی مطرح و در آیات متعدد قرآن و سخنان رسول اعظم اسلام صلی الله علیه و آله و اهل بیت معصوم علیهم السلام او نیز نسبت به وقوع آن بشارت داده اند که بعدها به مهدویت مشهور شده است زیرا بر طبق احادیث معصومین، تحقق چنین امری به وسیله حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از نوادگان پیامبر مکرم اسلام صورت خواهد گرفت.

^۱ ببیدی رنجبر زاده، روانشناسی انتظار ص ۱

با مروری بر جریانات بزرگ تاریخ این نکته به دست می‌آید که عقیده به مهدویت تنها یک باور مثبت به آینده جهان محسوب نمی‌شود^۱ بلکه علاوه بر آن، رفتارهایی را نیز با خود به همراه دارد که خروش و قیام انسانها در مقابل حاکمان ظالم خود بهترین گواه این مطلب بوده و نمونه بارز آن را در انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی قدس سره می‌توان مشاهده نمود به گونه ای که ایشان، هم در انگیزه و هم در هدف، انقلاب اسلامی را در مسیر انقلاب جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تبیین نمودند و پس از رحلت جانشوز وی، شاگرد برجسته و خلف صالح ایشان، حضرت امام خامنه ای نیز با همان عقیده مهدوی، سکان انقلاب را هدایت و رهبری می‌کنند.

ویژگیهای ممتازی که حضرت آیت الله العظمی خامنه ای در خود جمع کرده اند لزوم بررسی مقوله مهدویت را از دیدگاه ایشان حتمی می‌کند زیرا ایشان نه تنها فقیه و اسلام شناس هستند بلکه مسئولیت امامت و رهبری ملت بزرگ ایران را نیز بر عهده دارند و همین امر موجب می‌شود تا آموزه ی مهدویت با انبوه ریز موضوعات آن را با نگاه یک رهبر اسلام شناس که آوازه قدرت رهبری او جهانی شده و دوست و دشمن به آن اعتراف کرده اند، بازخوانی کنیم.

اصل امید به یک آینده روشن برای بشریت و ظهور یک موعود، یک منجی، یک دست عدالت گستر در سرتاسر جهان، تقریباً مورد اتفاق همه ادیانی است که در عالم سراغ داریم.^۲

اصل مهدویت مورد اتفاق همه ی مسلمانهاست. ادیان دیگر هم در اعتقادات خودشان، انتظار منجی را در نهایت زمانه دارند.^۳

منجی عالم بشریت به فضل پروردگار ظهور کند و پیام او همه ی دلهای مستعد را که در همه جای جهان هستند، به خود جذب کند.^۴

اجمال مسئله ی حضرت مهدی علیه الصلاة والسلام در اسلام این است که همه ی فرقه‌های اسلامی- چه شیعه و چه سنی- متفقند که در پایان دوره ی جهان، دوره ای وجود خواهد داشت که در آن، یک حکومت الهی کامل و جامع با سیطره بر شرق و غرب عالم، به عنوان حکومت مهدی تشکیل خواهد شد و در این دوران، احکام اسلامی به طور کامل و جامع اجرا خواهد شد.^۵

^۱ سید علی خامنه ای، ما منتظریم ص ۱۹

^۲ دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان ۱۳۸۷، ۵، ۲۷

^۳ بیانات دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان ۱۳۸۴، ۶، ۲۹

^۴ بیانات در سالروز میلاد خجسته امام زمان ۱۳۷۹، ۸، ۲۲

^۵ خطبه های نماز جمعه ۱۳۶۶، ۱، ۲۱

بشریت دارد همین طور این راه را طی میکند تا به اتوبان برسد این اتوبان دوران مهدویت است. دوران ظهور حضرت مهدی است.^۱

اعتقاد به مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف؛ یعنی، اینکه در آخرالزمان از خاندان پیامبر شخصی ظهور میکند که دنیا را از عدل، از دادگستری و از نیکی پر میکند. تبعیض ها، ظلم ها، سوء استفاده ها و فاصله های طبقاتی را از بین می برد.^۲

مفهوم خاص : درباره مساله امام زمان (عج)

تعالی فرجه الشریف هم مباحث اعتقادی وجود دارد و هم مباحث اجتماعی و انسانی.^۳

مطلب اول درباره ی این بخش عظیم اعتقادی ماست که عبارت است از انتظار ظهور ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف و مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف و منجی بشریت.^۴

اعتقاد به قضیه ی مهدی و موضوع ظهور و فرج و انتظار، گنجینه ی عظیمی است که ملت ها میتوانند از آن بهره های فراوانی ببرند... عقیده به امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف هم در باطن فرد، هم در حرکت اجتماع و هم در حال و آینده، چنین تأثیر عظیمی دارد.^۵

مسئله ی انتظار و دوران موعود را که در مذهب ما، بلکه در دین مقدس اسلام ترسیم شده است دوران موعود آخرالزمان؛ دوران مهدویت (را) ما به یاد بیاوریم، روی آن تکیه کنیم و بر روی آن مطالعه و دقت و بحث های مفیدی انجام گیرد.

مخاطب حضرت بقیه الله عجل الله تعالی فرجه الشریف همه ی مردم عالمند؛ یعنی در آن لحظه یی که به خانه ی کعبه پشت میدهد و تکیه میکند و دعوت خود را با صدای بلند فریاد میکند، صدا میزند «یا اهل العالم!»

مسئله، مسئله ی گره در کار شخص من و شخص شما نیست. امام زمان (علیه الصلوة و السلام) برای اینکه فرج برای همه ی بشریت به وجود بیاورد، ظهور میکند که انسان را از فروبستگی نجات بدهد؛ جامعه ی بشریت را نجات بدهد؛ بلکه تاریخ آینده ی بشر را نجات بدهد.

^۱ بیانات در دیدار بزوهشگران قرآن و حدیث ۱۳۹۳، ۳، ۲۱

^۲ بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۷۶/۹/۲۵.
بیانات در خطبه های نماز جمعه، ۱۳۶۶/۱/۲۱.

^۴ سخنرانی در اجتماع بزرگ مردم قم، در سالروز میلاد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰

^۵ بیانات در جمع اقشار مختلف مردم در روز میلاد پربرکت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۷۴/۱۰/۱۷.

د) برخوردار از نظام ارزشی مناسب: فرهنگی که امور در آن مشخص است، سؤال‌های اساسی در آن پاسخ دارند، برنامه‌هایش ارائه‌شدنی و آشکار باشد، افراد بدانند که در کدام جهت حرکت می‌کنند و باید‌ها و نبایدها و سیر صعودی رشد تبیین شوند، پوچ‌گرایی و به تبع آن یأس و ناامیدی جایی نخواهند داشت بلکه حاصل آن رشد و شکوفایی و امیدواری خواهد بود.

امید و انتظار

انتظار به معنای چشم به راه بودن است.^۱ انتظار آن گاه معنا پیدا می‌کند که پشتوانه‌ای مانند امید داشته باشد. انتظار محصول و نتیجه امیدواری است. هرچه امید بیشتر باشد، انتظار نیز با معنادارتر خواهد بود. انتظار، داشتن توقع خاص از زمان است. انتظار یعنی درست از کار درآمدن محاسبات. آن‌گاه که زمین را خفر می‌کنیم، امید یافتن آب و چشم به دیدن آب داریم. وقتی که امید شکل گرفت، تا محقق شدن و به ثمر نشستن موضوع، انتظار می‌کشیم. انتظار امید را به لقاء و چشم روشنی وصل می‌کند.

کودکی که مادرش را به امید پاسخ دادن صدا می‌زند، انتظار او چشم دوختن به عکس العمل مادر است. آن‌گاه که مادر پاسخ گوید، انتظار به سر می‌آید و امید محقق می‌شود. پشتوانه انتظار، استحکام امید است. هرچه امید از موازین قطعی‌تری برخوردار باشد، انتظار عقلانی‌تر خواهد بود. به عبارت دیگر، هر چقدر احتمال تحقق موضوع امید بیشتر باشد، انتظار نیز با معنادارتر خواهد بود.

واقع‌بینی و حقیقت‌خواهی، انتظار را شکل می‌دهد. سر فصل انتظار، امیدواری است، و از همین روی، گاهی به جای امید از واژه انتظار استفاده می‌کنند که همان معنا را می‌رساند. برای مثال، زمانی که شخصی می‌گوید: منتظر چنین رویدادی بودم، یعنی امید به تحقق آن داشتم. انتظار حکایت از قوت امیدواری است. هرچه احتمال انجام امید به یقین نزدیک‌تر باشد، انتظار پررنگ‌تر می‌شود. موضوعی که توقع انجامش را داریم، چگونگی عمل کرد آن را پیش‌بینی می‌کنیم و پیش‌گویی‌هایی در مورد محدودیت‌ها و گستره آن ارائه می‌کنیم؛ به هر مقدار که از پشتوانه‌ای علمی و عقلی محکم‌تری برخوردار باشد، تحقق امید بیشتر خواهد بود، و به همین نسبت، انتظاری معقول و منطقی در پی خواهد آمد.

انتظار در مکتب شیعه، علاوه بر این که نوعی امید به آینده است، چشم به راه رویدادی بزرگ و تحولی عمیق بودن است، چرا که طی شدن فاصله میان غیبت و ظهور پدیده‌ای عادی نیست بلکه حادثه‌ای به وسعت تاریخ بشر است. برای تجسم عظمت آن، اشاره به این نکته کافی می‌نماید که امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، تبلور همه آرمان‌ها و آرزوهای محقق نشده انسان در طول قرون و اعصار گذشته تاکنون است.

^۱ دهخدا، لغت نامه، کلمه انتظار

بر این اساس، فردای ظهور، فردایی است روشن تر و بهتر از امروز، زیرا همه اختلاف ها و خصومت ها که ناشی از محدودیت اندیشه و نارسایی عقل بشر است، از میان برمی خیزد و در پرتو شکوفایی خرد، جای خود را به عطوفت، رحمت و مناسبات صمیمانه می بخشد.

با تکیه بر این مبانی، دیگر در میان پیروان مکتب انتظار، افسردگی جایی ندارد.

امید و اعتقاد به منجی

اعتقاد به منجی اعم از این که مسئله ای فطری باشد یا نباشد، نقش تعیین کننده ای در فرآیند امیدواری دارد. خوش بینی به زمان و به سرانجام و فرجام امور، روزه های امید را می گشاید. این که قرار است با فراهم شدن زمینه، نجات بخشی بیاید و خوبی ها را به ارمغان آورد، روشنایی بخش است.

اعتقاد به منجی، روشن انگاشتن آینده جهان و آخر خط دانستن وضعیت کنونی جهان است. از همین روی، در همه ادیان الهی بشارت موعود نوید می بخشد. ظهور منجی، معرفتی است به واقعیت که اساسی خلقی دارد. آن مدینه فاضله و آرمانی که به بشر وعده داده شده، آن مصلحی که قرار است جهان را متحول سازد و آن نجات دهنده ای که از هر بدبختی می رهاند و همه غل ها و زنجیرها را می گشاید و عقل ها را شکوفا می سازد، آن چه را انسان لیاقت دارد و باید بشود، به او می بخشد.

نظام مهدوی و چشم انداز امید

۱. نظام ارزشی مهدوی، نظامی پویا و جامع است؛

۲. دارای اهداف و برنامه ها مشخص است؛

۳. در این نظام، منجی زنده است؛

۴. دلایل عقلی و نقلی محکم بر وجود منجی و حکومتش فراوان است

برای تمام رفتار مردم، برنامه دارد؛

اصلاحات به نفع همه گروه ها است؛

عدالت مطلق را در پی دارد؛

تمامی علم در اختیار انسان قرار می گیرد؛

عقل ها شکوفا می گردند؛

آسمان بارانی می‌شود، بدون این که آسیبی برساند؛

زمین هرچه دارد آشکار می‌سازد؛

کینه‌ها از بین می‌رود؛

امنیت همه جا را فرا می‌گیرد؛

ظلم و فساد برچیده می‌شود؛

نتیجه

مهدویت اعتماد به یک نجات بخش است به نام مهدی موعود و برای برقراری صلح و عدالت خواهد آمد و شیطان اگر بخواد یک نفر را از همه چیز محروم کند او را ناامید می‌کند که اگر ندانیم که تعیین کنندگان دروغ گویند و فقط خداوند از این امر خبر داره باعث یاس و ناامیدی ما می‌شود ولی برعکس وقتی همه چیز تمام باشیم و تمام اخبار و احادیث و گفته‌ها را درباره ظهور بدانیم امید در دل ما شکوفه و منتظر بهار قشنگ جهان به اذن خداوند از طریق امام زمان می‌باشیم و ناامیدی به این معناست که دست روی دست بگذاریم و خودمان برای ظهور آماده نکنیم و بگوییم خب یک نفر می‌آید و همه اوضاع را سامان می‌بخشد این نیز غلط است و مهدویت یک نیاز کنونی برای بشر است وقتی زندگی اهداف مهدوی داشته باشد لذت بخش و واقعی می‌شود با داشتن هدف مهدوی حسرت در زندگی نداری و همه چیز با برنامه است و این نظر را داری هیچ چیز بیهوده نبوده و اینجا که هستیم آخر کار نیست و این هدف باید هدف الهی باشد و به مؤلفه های امید میرسیم که ایمان صبر و شکیبایی و حرکت و تلاش هستند و باید امیدی فعال داشته باشیم همراه با حرکت و تلاش و کوشش

منابع

۱-قران کریم

۲-عاطفه احمدی، سمیه فرزاد فرد، تنها راه چهارده گفتار پیرامون شهناخت امام عصر (ع)، قم مرکز تخصصی مهدویت، عربی تا

۳-رضا شجاعی مهر، راهبرد شناسی مابین عسکرین در تقویت و فهم پذیره آموزه مهدویت، موسسه آینده روشن بشریت

۴- علامه محمد تقی جعفری، شرح نهج البلاغه، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۹

۵- علی ابن ابیطالب، مجموعه من کلمات و حکم الإمام علی (ع) غررالحکم و در الکلم، دارالکتب اسلامی، قم ۲، بی تا

۶ خبر گذاری رسمی حوزه، کد خبر ۹۵۱۰۴۸،۸ فروردین ۱۴۰۰

۷ دیدار اقشارمختلف مردم در روز نیمه شعبان ۱۳۸۷.۵.۲۷

۸-بیانات دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان ۱۳۸۴.۶.۲۹

۹-بیانات در سالروز میلاد خجسته امام زمان ۱۳۷۹.۸.۲۲

۱۰. خطبه های نماز جمعه ۱۳۶۶.۱.۲۱

۱۰-بیانات در دیدار بزوهشگران قران و حدیث ۱۳۹۳.۳.۲۱

۱۱-بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۷۶/۹/۲۵.

۱۲-بیانات در خطبه های نماز جمعه، ۱۳۶۶/۱/۲۱.

۱۳ سخنرانی در اجتماع بزرگ مردم قم، در سالروز میلاد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰

۱۴ بیانات در جمع اقشار مختلف مردم در روز میلاد پربرکت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۷۴/۱۰/۱۷

۱۵-بیانات در دیدار مهمانان خارجی دهه ی فجر و قشرهای مختلف مردم در روز نیمه ی شعبان، ۱۳۷۱/۱۱/۱۸.

۱۶ بیانات در جمع اقشار مختلف در روز میلاد بر برکت امام زمان ۱۳۷۴.۱۰.۱۷

۱۷ بیانات در مراسم تحلیف و اعطای سردوشی در دانشگاه افسر سی امام علی ۱۳۸۳.۱۰.۲

۱۸-دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه ی شعبان، ۱۳۸۷/۵/۲۷.

۱۹-سخنرانی در دیدار با اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۶۹/۱۲/۱۱

۲۰- بیانات در دیدار با جمعی از مسؤولان و خانواده های معظم شهدا، در سالروز ولادت امام زمان عجل الله تعالی فرجه

الشریف، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲

۲۱-بیانات در دیدار بزوهشگران و کارکنان موسسه دار الحدیث و بزوهشگاه قران و حدیث ۱۳۹۳.۳.۲۱

۲۲-سخنرانی رهبر معظم انقلاب با اقشار مختلف مردم ۱۳۷۵.۱۰.۶

۲۳-بیانات در جشن بزرگ منتظران ظهور ۱۳۷۸.۹.۳

۲۴-سخنرانی در اجتماع بزرگ مردم قم، در سالروز میلاد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰.

۲۵- بیانات در دیدار مهمان های خارجی دهه ی فجر و قشر های مختلف مردم در نیمه شعبان ۱۳۷۱.۱۱.۱۸

۲۶- بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در مصالای تهران نیمه شعبان ۱۳۸۱.۷.۳۰

- ۲۷- سخنرانی در اجتماع بزرگ قم در روز تولد امام زمان ۱۳۷۰.۱۱.۳۰
- ۲۸- بیانات در دیدار اعضای «نیروی هوایی» ارتش در روز نیروی هوایی، ۱۳۷۱/۱۱/۱۹